Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, mis käsitleb liikmesriikide õiguskaitseasutuste vahelist teabevahetust ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2006/960/JSK“

(COM(2021) 782 final – 2021/0411 (COD))

„Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse politseikoostöö raames toimuvat automatiseeritud andmevahetust (Prüm II) ning millega muudetakse nõukogu otsuseid 2008/615/JSK ja 2008/616/JSK ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruseid (EL) 2018/1726, (EL) 2019/817 ja (EL) 2019/818“

(COM(2021) 784 – final – 2021/0410 (COD))

„Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, mis käsitleb rändajate ärakasutamise olukordi rände- ja varjupaigaküsimuste valdkonnas“

(COM(2021) 890 final – 2021/0427 (COD))

ja

„Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) 2016/399, mis käsitleb isikute üle piiri liikumist reguleerivaid liidu eeskirju“

(COM(2021) 891 final – 2021/0428 (COD))

(2022/C 323/12)

Raportöör: **Krzysztof BALON**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 2.5.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav sektsioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	3.5.2022
Vastuvõtmine täiskogus	18.5.2022
Täiskogu istungjärk nr	569
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	210/3/4

1. **Järeldused ja soovitused**

1.1. Venemaa sõjaline agressioon Ukraina vastu ELi välispiiride vahetus läheduses on kaasa toonud ettearvamatud muutused. Arvestades, et selle tohutu ja oletatavasti pikaajaline mõju on tuntav kõigil tasanditel ning et selle tulemuseks on ka enneolematult suur – suurim pärast II maailmasõda – pagulaste hulk, kujutab see endast läbi aegade suurimat ohtu Schengeni ala toimimisele ja Euroopa Liidu kui terviku julgeolekule.

1.2. Komitee hindab kõrgelt nõukogu direktiivi 2001/55/EÜ ([1]) (ajutise kaitse direktiivi) esmakordset aktiveerimist seoses Venemaa agressiooniga Ukraina vastu ([2]). Lisaks julgustab komitee komisjoni kaaluma direktiivi kasutamise ja aktiveerimise laiendamist kolmandate riikide kodanikele tulevastes tõsistes ja pakilistes kriisiolukordades. Direktiivi praegust aktiveerimist saaks hästi ära kasutada solidaarsusmehhanismide arendamiseks liikmesriikide vahel.

([1]) Nõukogu 20. juuli 2001. aasta direktiiv 2001/55/EÜ miinimumnõuete kohta ajutise kaitse andmiseks ümberasustatud isikute massilise sissevoolu korral ning meetmete kohta liikmesriikide jõupingutuste tasakaalustamiseks nende isikute vastuvõtmisel ning selle tagajärgede kandmisel (ELT L 212, 7.8.2001, lk 12).

([2]) Nõukogu 4. märtsi 2022. aasta rakendusotsus (EL) 2022/382, millega määratakse kindlaks Ukrainast lähtuva põgenike massilise sissevoolu olemasolu direktiivi 2001/55/EÜ artikli 5 tähenduses ning nähakse selle tulemusena ette ajutine kaitse (ELT L 71, 4.3.2022, lk 1).

1.3. Sellega seoses toetab komitee jõuliselt pakilist vajadust koostada tõhusad, ehtsad, inimväärsed ja humanitaarsed Euroopa ühised rände-, varjupaiga- ja julgeolekualase koostöö eeskirjad avatud, ent samas turvalisel Schengeni alal täielikus kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga. Komitee kutsub tungivalt üles looma paremaid tingimusi kõigi pagulaste jaoks.

1.4. Sõja tagajärjed ohustavad samuti Euroopa sotsiaalse turumajanduse mudelit ning ELi kodanike ja teiste elanike vabadust ja õigusi. Komitee julgustab säilitama ja väärtustama Schengeni ala selle praegusel kujul, et tagada mitte ainult inimeste vaba liikumine, vaid ka ühtse turu toimimine.

1.5. COVID-19 kriisi ajal kehtestasid paljud liikmesriigid piirikontrolli ja muud liikumisvabaduse piirangud ilma igasuguse püüdeta selliseid piiranguid Euroopa tasandil kooskõlastada ja nõuetekohaselt põhjendada, kuigi – nagu komitee on ühes oma varasemas arvamuses märkinud – avatud piiride säilitamine on ühtse turu täieliku toimimise, taastumise ja vastupidavuse suurendamise ning Euroopa solidaarsuse ja identiteedi edendamise jaoks ülioluline. See näitab ka, et institutsioonidevahelisel tasandil on kriisiolukorras vaja n-ö reaalajas toimivat otsustusmehhanismi. Igal juhul toetab Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee täielikult komisjoni seisukohta hoida sisepiirid avatuna isegi kriisiolukorras. Schengeni riikide vahel kriisiolukorra tõttu kehtestatud reisipiirangud peaksid olema ajutised ega tohiks ületada võimalikke reisipiiranguid liikmesriikide sees.

1.6. Komitee nõustub täielikult komisjoni seisukohaga, et politseikontrolli ja -koostöö, sealhulgas teabevahetuse ja teavitustegevuse kasutamisega võib saavutada samasuguseid tulemusi nagu ajutise piirikontrolliga sisepiiridel ning nendega sekkutakse vähem isikute, kaupade ja teenuste vabasse liikumisse. Sellega seoses tunnustab komitee mitteametliku eksperdirühma moodustamist, kuhu kuuluvad eksperdid igast liikmesriigist, et nõustada ja toetada komisjoni liikmesriikide õiguskaitseasutuste vahelist teabevahetust käsitleva direktiivi järelevalves ja rakendamisel. Komitee teeb ettepaneku kaasata selle mitteametliku eksperdirühma töösse nii asjakohased kodanikuühiskonna esindusorganisatsioonid kui ka komitee enda.

1.7. Komitee rõhutab selles kontekstis ka tungivat vajadust säilitada kohtusüsteemi sõltumatus, eelkõige juhul, kui õigusasutused asuvad füüsiliselt ühtse kontaktpunkti asukohas. Lisaks sellele peaks kodanikuühiskonna organisatsioonidele (eelkõige n-ö järelevalvajatele või neile, kes tegutsevad haavatavate rühmade, sealhulgas rändajate kaitse valdkonnas) olema ühtsete kontaktpunktide kaudu tagatud erikaitse teabe edastamisel.

1.8. Komitee tunnustab ambitsioonikat andmekogumistegevust, mida liikmesriigid peavad Prüm II raames ellu viima. Prüm II läheb oluliselt kaugemale kui Prüm I, nõudes liikmesriikidelt näotuvastuse jaoks tehniliste seadmete väljatöötamist. Sellega seoses tunneb komitee muret digitaalse andmevahetuse mõjutamise ohu pärast, eelkõige arvestades viimase aja läbipaistmatut sõjaolukorda Euroopas.

1.9. Komitee kutsub üles võtma kasutusele põhjalikumaid ja sagedasemaid kontrollimehhanisme, et tagada Europoli andmete kogumisel ja talletamisel kõrged eetikastandardid, eelkõige seoses kolmandate riikidega, ning kehtestama selged tähtajad nende andmete talletamisele. Komitee soovitab kodanikuühiskonna organisatsioonidel ning muudel asjaomastel ja potentsiaalselt mõjutatud osalejatel korrapäraselt jälgida Europoli tegevust.

1.10. Komitee tunnustab täielikult Euroopa Liidu ja Schengeni ala piiridele saabuvate inimeste põhiõigusi ning nende põhimõttelist õigust taotleda sisenemisluba ning õigust taotleda varjupaika. Komitee tuletab veel kord meelde, et oluline on järgida välja- või tagasisaatmise lubamatuse õigust.

1.11. Komitee kutsub liikmesriike üles rakendama jagatud vastutust, mis võeti kasutusele uues rände- ja varjupaigaleppes sisalduva paindliku solidaarsusmehhanismiga. Liikmesriigid peaksid olema proaktiivsed solidaarsuse osutamisel teiste liikmesriikide suhtes, iseäranis kriisiolukorras.

1.12. Komitee tõstab eelkõige esile nende kodanikuühiskonna organisatsioonide asendamatut positiivset rolli, kes pakuvad humanitaarabi rändajatele, keda kolmandad riigid on ära kasutanud, ning kes lisaks toetavad rändajate ja varjupaigataotlejate õigusi ning jagavad sellekohast teavet. Organisatsioonide juurdepääs rändajatele ja varjupaigataotlejatele asjaomastel piirialadel peaks olema alati tagatud. Sellistel organisatsioonidel peaks olema õigus saada tõhusat ja lihtsustatud korras antavat rahalist toetust Euroopa rahastamisvahendite, näiteks Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi pakutava erakorralise abi raames.

1.13. Komitee teeb ettepaneku luua ulatuslikud haridus- ja teadlikkuse suurendamise programmid, et parandada üldsuse arusaama rändest kui vastuvõtva ühiskonna jaoks üldiselt positiivsest nähtusest. Nimetatud programme koordineeritaks tsentraalselt ja nende rakendamise eest vastutaksid liikmesriigid.

2. **Üldised märkused**

2.1. Käesolev arvamus on koostatud ajal, mil Venemaa sõjaline agressioon Ukraina vastu ELi välispiiride vahetus läheduses on kaasa toonud läbi aegade suurima ohu Schengeni ala toimimisele ja Euroopa Liidu julgeolekule. See sõjaolukord, mille tulemuseks on ka rändajate ja pagulaste enneolematult suur hulk – suurim pärast II maailmasõda –, toob taas esile välispiiri julgeoleku ja Schengeni ala stabiilsuse tohutu tähtsuse sisejulgeoleku eeltingimusena ning lisaks vajaduse tõhusate, tõeliste, inimväärsete ja humanitaarsete Euroopa ühiste rände- ja varjupaigaeeskirjade järele.

2.2. Schengeni alal elab enam kui 420 miljonit inimest 26 riigis. Schengeni liikmesriikide vahelise sisepiirikontrolli kaotamine on euroopaliku eluviisi lahutamatu osa: ligi 1,7 miljonit inimest elab ühes ja töötab teises Schengeni liikmesriigis. Inimesed on oma elu üles ehitanud Schengeni ala pakutavate vabaduste ümber – iga päev liigub Schengeni liikmesriikide vahel 3,5 miljonit inimest.

2.3. 20. oktoobril 2021 võttis komitee vastu arvamuse komisjoni teatise kohta „Täielikult toimiva ja vastupidava Schengeni ala loomise strateegia“ ([3]). Komitee tunnustas seda strateegiat, väljendades seisukohta, et komisjon peaks otsustavamalt toetama piirideta reisimist Euroopas. Komitee rõhutas, et liikmesriikide julgeolekuprobleeme saab paremini lahendada õiguskaitseasutuste vahelise tihedama ja tugevama koostöö ja koordineerimise kaudu kui sisepiiril piirikontrolli taaskehtestamise teel.

2.4. Samal ajal kordab komitee oma muret selle pärast, et liikmesriigid Rumeenia, Bulgaaria ja Horvaatia on jätkuvalt Schengeni õigustiku täielikust kohaldamisest välja jäetud. Komitee kutsub koos komisjoniga nõukogu üles rakendama selles osas kiireid ja otsustavaid meetmeid. Peale selle julgustab komitee komisjoni viima lõpule Schengeni õigustiku kohaldamise hindamise ka Küprose suhtes. Komitee kordas samuti, et ELi piirihaldus-, koostalitlusvõime, rände- ja varjupaigahaldusalase poliitika ning politsei- ja kriminaalõigusalase koostöö rakendamisel seovad Euroopa Liitu ja selle liikmesriike alati Euroopa Liidu põhiõiguste harta sätted.

2.5. Strateegia rakendamise raames tegi Euroopa Komisjon 2021. aasta detsembris ettepaneku ajakohastada eeskirju, et tugevdada Schengeni ala juhtimist ([4]). Sihipärased muudatused tõhustavad ELi koordineerimist ja parandavad liikmesriikide valmisolekut tulla toime esilekerkivate probleemidega nii ELi ühise välispiiri kui ka Schengeni ala sisepiiride haldamisel. Eeskirjade ajakohastamise eesmärk on tagada, et piirikontrolli taaskehtestamist sisepiiridel rakendataks viimase abinõuna. Uute eeskirjadega nähakse ette ka ühised vahendid välispiiride tõhusamaks haldamiseks rahvatervise kriisi korral, tuginedes COVID-19 pandeemiast saadud õppetundidele. Rändajate ärakasutamist käsitletakse nii Schengeni eeskirjade ajakohastamise raames kui ka paralleelses ettepanekus, milles käsitletakse meetmeid, mida liikmesriigid võivad varjupaiga ja tagasisaatmise valdkonnas sellises olukorras rakendada ([5]).

2.6. Ajakohastatud eeskirjad avaldati viie ettepakuna, mis puudutasid julgeolekuliitu ja Schengeni lepingut. Võttes arvesse ühe ettepaneku mitteseadusandlikku laadi, keskendutakse käesolevas arvamuses neljale ettepanekule, nimelt direktiivile, mis käsitleb liikmesriikide õiguskaitseasutuste vahelist teabevahetust ([6]), määrusele, milles käsitletakse politseikoostöö raames toimuvat automatiseeritud andmevahetust ([7]), määrusele, mis käsitleb rändajate ärakasutamise olukordi rände- ja varjupaigaküsimuste valdkonnas ([8]), ja määrusele, millega muudetakse isikute üle piiri liikumist reguleerivaid liidu eeskirju ([9]).

([3]) COM(2021) 277 final.
([4]) COM(2021) 891 final.
([5]) COM(2021) 890 final.
([6]) COM(2021) 782 final.
([7]) COM(2021) 784 final.
([8]) COM(2021) 890 final.
([9]) COM(2021) 891 final.

2.7. Sellegipoolest on komitee kindlalt veendunud, et Schengeni paketi kõigis osades sisse viidud ja tõhusale piirihaldusele keskenduvate lisa-, eri- ja ajutiste meetmete ning muudatustega järgitakse Euroopa Liidu põhiõiguste hartas sätestatud õigusi ja põhimõtteid, eelkõige liikumis- ja elukohavabadust (artikkel 45), samuti varjupaigaõigust (artikkel 18) ning tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtet (artikkel 19), nagu on ettepanekutes selgesti rõhutatud.

2.8. Nagu mujal märgitud, ([10]) tuleb kavandatavates dokumentides kaudselt esile toodud rände- ja julgeolekunarratiiv kaalutletult ümber kujundada. Rände ohuna käsitamine ja rändajaid kui ohtu kajastav diskursus dehumaniseerib inimesi ja soosib üksnes neid, kes soovivad neid geostrateegilistel või rahvuspoliitilistel põhjustel ära kasutada. Rännet tuleks käsitada positiivse väärtusena. Sisserändajatest on saanud meie ühiskonnas ja majanduses asendamatud ja üha vajalikumad osalejad.

3. **Konkreetsed märkused julgeolekuliidu paketi kohta**

3.1. *Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, mis käsitleb liikmesriikide õiguskaitseasutuste vahelist teabevahetust (COM (2021) 782 final)*

3.1.1. Käesoleva ettepaneku üldeesmärk on võtta vastu õigusakt, milles käsitletakse ELi õiguskaitseasutuste vahelise teabevahetuse korralduslikke ja menetluslikke aspekte, et aidata kaasa tõhusale ja tulemuslikule teabevahetusele, millega kaitstakse täielikult toimivat ja vastupidavat Schengeni ala.

3.1.2. Komitee nõustub täielikult komisjoni seisukohaga, et politseikontrolli ja -koostöö, sealhulgas teabevahetuse ja teavitustegevuse kasutamisega võib saavutada samasuguseid tulemusi nagu ajutise piirikontrolliga sisepiiridel ning nendega sekkutakse vähem isikute, kaupade ja teenuste vabasse liikumisse. Samal ajal toetab komitee komisjoni seisukohta, et sellised meetmed peavad olema täielikult kooskõlas põhiõigustega, sealhulgas kehtivatele ELi õigusaktidele vastavate andmekaitsenõuetega. Nagu varem märgitud, ([11]) tuleb luua parem tasakaal ühelt poolt Euroopa Liidu toimimise lepingus sätestatud inimeste põhiõiguste ja teisalt vajaduse vahel tagada õigusaktide parem rakendamine kuritegevuse vastu võitlemisel ja selle eest vastutusele võtmisel, et tagada Euroopa Liidu tasandil turvalisuse ja õigluse õhkkond. ELi ametid ja välised osalejad peaksid teostama hoolikat järelevalvet põhiõiguste mis tahes tasakaalustamatuse ja rikkumise üle ning sellest aru andma.

3.1.3. Seepärast tunnustab komitee mitteametliku eksperdirühma moodustamist, kuhu kuuluvad eksperdid igast liikmesriigist, et nõustada ja toetada komisjoni direktiivi järelevalves ja rakendamisel, sealhulgas komisjoni suuniste koostamisel. Sellega seoses teeb komitee ettepaneku kaasata selle mitteametliku eksperdirühma töösse nii asjakohased kodanikuühiskonna esindusorganisatsioonid kui ka komitee enda.

3.1.4. Komitee kordab, et andmevahetuse järelevalves tuleb arvesse võtta vahetatava teabe lähtealust ja see järelevalvesse kaasata: (raske) kuriteo määratlused ([12]) ning selle tagamine, et kõik pooled, nii andmete taotlejad kui ka taotlustele vastajad, järgivad samu määratlusi ja samu lähtealuseid.

3.1.5. Arvestades ühtsete kontaktpunktide suutlikkust, sealhulgas seda, et nende käsutuses oleksid õigusasutused, kes on igal ajal pädevad andma vajalikke kohtulube, rõhutab komitee tungivat vajadust ja kohustust säilitada kohtusüsteemi sõltumatus. Praktikas võib see olla eriti oluline juhul, kui õigusasutused või nende esindajad asuvad füüsiliselt ühtse kontaktpunkti asukohas.

3.1.6. Kodanikuühiskonna organisatsioonidele, eelkõige n-ö järelevalvajatele või neile, kes tegutsevad haavatavate rühmade, sealhulgas rändajate kaitse valdkonnas, peaks olema ühtsete kontaktpunktide kaudu tagatud erikaitse teabe edastamisel, kuna suure tõenäosusega tekitatakse kõnealuste juriidiliste isikute elulistele huvidele põhjendamatut kahju.

([10]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus SOC/707 (ELT C 290, 29.7.2022, lk 90).
([11]) ELT C 367, 10.10.2018, lk 84.
([12]) ELT C 367, 10.10.2018, lk 84, punkt 4.3.

3.2. *Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse politseikoostöö raames toimuvat automatiseeritud andmevahetust (Prüm II) (COM(2021) 784 final)*

3.2.1. Tuginedes olemasolevale Prümi raamistikule (nõukogu otsused 2008/615/JSK ([13]) ja 2008/616/JSK ([14]), sealhulgas Prümi leping), on Prüm II ettepaneku eesmärk tugevdada ja ajakohastada seda raamistikku ning võimaldada koostalitlusvõimet ELi teiste infosüsteemidega. Lõppkokkuvõttes peaks algatusega loodama uus struktuur, mis võimaldab vahetada liikmesriikide vahel andmeid lihtsamalt ja kiiremini ning tagab põhiõigustega seotud andmekaitse kõrge taseme.

3.2.2. Komitee tunnustab ambitsioonikat andmekogumistegevust, mida liikmesriigid peavad ellu viima. Tuginedes Prüm I rakendamisel saadud kogemustele, näitab see, et liikmesriikidel kulub palju aega nõutavate andmekogumisvahendite loomiseks. Prüm II läheb oluliselt kaugemale, nõudes liikmesriikidelt, et nad töötaksid näotuvastuse jaoks välja tehnilised seadmed, mis on liikmesriikides seni olemas vaid osaliselt. Võrreldava andmekogumistaseme saavutamine kõigis liikmesriikides võib olla väga ajamahukas ja põhjustada raskusi koostalitlusvõime tagamisel. See on mureallikas, mida on mainitud juba varem ([15]). Lisaks tunneb komitee iseäranis muret digitaalse andmevahetuse mõjutamise ohu pärast, arvestades viimase aja kiireloomulist, kaootilist ja läbipaistmatut sõjaolukorda Euroopas.

3.2.3. Nagu varem märgitud, ([16]) tuleb isikuandmete kaitset asjakohastes õigusraamistikes alati arvesse võtta, eriti kui tegemist on väga tundlike isikuandmetega, näiteks Prümi otsuste korral. EL ja komitee on esitanud oma kommentaarid üldisele kavale andmete piisavalt tundlikuks töötlemiseks Euroopas ([17]).

3.2.4. Komitee rõhutab, et eeskätt kogu ELi hõlmavasse kohustuslikku näotuvastuse andmebaaside loomisesse ja selliste andmete vahetamisse, isegi kui see toimub registrinumbrite alusel ja krüpteeritud vormingus, tuleb suhtuda äärmiselt delikaatselt. Euroopa Parlament soovitas resolutsioonis 2020/2016(INI) ([18]) näotuvastusvahendite suhtes sammu tagasi astuda ja olla ettevaatlik, muu hulgas seetõttu, et üksikisikute näokujutiste talletamine ja jagamine muudab ohus olijad äratuntavaks. Seepärast peab komitee väga murettekitavaks ettepanekut, mille kohaselt luuakse iseenesestmõistetavalt riiklikud näokujutiste andmebaasid ja toimub nende andmete kogu liitu hõlmav vahetus osalevate liikmesriikide vahel. Komitee nõuab, et isikuandmete kaitseks tuleb rakendada proportsionaalsuse ja konfidentsiaalsuse kõrgetasemelist kontrolli. Kuigi komitee tunnustab täielikult käesoleva ettepaneku üldeesmärki, mis tuleneb aluslepingul põhinevast eesmärgist edendada ELi sisejulgeolekut, võiks näoprofiilide kasutamist pidada vabatahtlikuks.

3.2.5. Samuti tunneb komitee muret ettepaneku pärast vahetada kõigi liikmesriikide vahel politseiregistrite andmeid, isegi kui need on registrinumbrite näol osaliselt anonüümseks muudetud ja edastamisel krüpteeritud. Tundub, et eri liikmesriikide õiguskaitseasutustel on kahtlustatavate ja kurjategijate määratlemiseks ja registreerimiseks erinevad standardid. Andmete kokkulangevuse päringu alusel toimuv andmevahetus võib seega sõltuda konkreetsete politseiametnike hinnangust. See võib kaasa tuua olukorra, kus ühe liikmesriigi kahtlustatavad, nt seoses pagulaste õiguste kaitseks rakendatavate meetmetega, satuvad teise liikmesriigi karistusregistrisse. Siin peavad juurdepääsu- ja talletusõigused olema

([13]) Nõukogu 23. juuni 2008. aasta otsus 2008/615/JSK piiriülese koostöö tõhustamise kohta, eelkõige seoses terrorismi- ja piiriülese kuritegevuse vastase võitlusega (ELT L 210, 6.8.2008, lk 1).

([14]) Nõukogu 23. juuni 2008. aasta otsus 2008/616/JSK, millega rakendatakse otsust 2008/615/JSK piiriülese koostöö tõhustamise kohta, eelkõige seoses terrorismi- ja piiriülese kuritegevuse vastase võitlusega (ELT L 210, 6.8.2008, lk 12).

([15]) ELT C 105, 4.3.2022, lk 108.

([16]) ELT C 105, 4.3.2022, lk 108.

([17]) Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele„Euroopa andmestrateegia“ (COM(2020) 66 final) , vastu võetud 18. septembril, 2020; ja Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus (ELT C 429, 11,12, 2020, lk 290).

([18]) Euroopa Parlamendi 6. oktoobri 2021. aasta resolutsioon tehisintellekti kohta kriminaalõiguses ning tehisintellekti politsei- ja õigusasutuste poolt kriminaalasjades kasutamise kohta (2020/2016(INI)) (ELT C 132, 24.3.2022, lk 17).

selgelt konfidentsiaalsed ja piiratud, et mitte seada ebaproportsionaalselt ohtu põhiõigusi. Lisaks tuleks (raske) kuriteo ja kuriteos kahtlustatavate määratlemiseks kehtestada kindlad ja ühised kriteeriumid. Sellega seoses tuleb järgida ja jõustada juba kehtestatud eeskirju ([19]).

3.2.6. Komitee kutsub üles võtma kasutusele põhjalikumaid ja sagedasemaid kontrollimehhanisme, et tagada Europoli andmete eetiline kogumine ja talletamine, eelkõige seoses kolmandate riikidega, ning kehtestama sellisele andmete talletamisele selged tähtajad. Nagu varem märgitud, on tervitatav Europoli keskne roll eelkõige piiriülese kuriteoennetuse ja kuritegevuse vastase võitluse Euroopa arhitektuuris, sealhulgas andmevahetuse puhul. See roll tuleb aga sõltumatult läbi vaadata ja seda hinnata. Selles peavad osalema kodanikuühiskond, sotsiaalpartnerid ja asjaomased sidusrühmad, eelkõige need rühmad ja üksikisikud, kelle elu võib õiguskaitsealane tegevus vääralt või põhjendamatult mõjutada ([20]). Europoli on korduvalt süüdistatud kahtlustatavate ja kurjategijate andmete kokkupanemises muude eraisikute andmetega ([21]). Eelkõige tuleb tagada, et rände- ja varjupaigaküsimustega ei tekiks sobimatut kattumist. Komitee soovitab kodanikuühiskonna organisatsioonidel ning muudel asjaomastel ja potentsiaalselt mõjutatud osalejatel korrapäraselt jälgida Europoli tegevust, ning teeb lisaks ettepaneku kehtestada läbipaistvusmehhanismid.

4. **Konkreetsed märkused Schengeni paketi kohta**

4.1. *Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) 2016/399, mis käsitleb isikute üle piiri liikumist reguleerivaid liidu eeskirju (COM(2021) 891 final)*

4.1.1. Schengeni ala on ala, kus Euroopa Liidu kodanikud ja seaduslikult liidu territooriumil viibivad või elavad kolmandate riikide kodanikud saavad reisida ning kaubad ja teenused liikuda, läbimata sisepiirikontrolli. Schengeni ala on vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala oluline element ja ühtse turu toimimise keskne aspekt. Selle loomine on toonud Euroopa ühiskonnale märkimisväärset sotsiaalset ja majanduslikku kasu.

4.1.2. Kuigi ulatuslikke rahvatervisega seotud hädaolukordi, nagu pandeemiad, võib pidada tõsiseks ohuks avalikule korrale, ei tohi neid kasutada Schengeni alal piirikontrolli taaskehtestamise põhjendusena. Selline tegevus ei näi olevat konstruktiivne meede. Sama peaks kehtima ka politseitegevuse või muu avaliku võimu teostamise kohta sisepiirialadel, kuna see on tegelikult samaväärne sellise piirikontrolliga. Schengeni riikide vahelised reisipiirangud, mis tulenevad ulatuslikest rahvatervisega seotud hädaolukordadest, ei tohiks ületada võimalikke reisipiiranguid liikmesriikide sees. Vastasel juhul õõnestaks see sisepiirikontrollita ala kogu käsitust, mis osa Euroopa põhiolemusest ([22]). Lisaks võivad sellised eeskirjad nõrgendada jõupingutusi ühise Euroopa tervishoiupoliitika nimel, eelkõige epideemiaohje valdkonnas.

4.1.3. Komitee peab kiiduväärseks komisjoni püüdlust kehtestada sisepiirikontrolli ühepoolse taaskehtestamise korral uued menetluslikud tagatised. Ettepanekus soovitakse täpsustada ja laiendada nende elementide loetelu, mida liikmesriik peab piirikontrolli ajutise taaskehtestamise või pikendamise otsuse tegemisel hindama. Komisjon peab esitama arvamuse selliste otsuste proportsionaalsuse ja vajalikkuse kohta ning käivitama konsultatsiooniprotsessi liikmesriikidega. Komitee kutsub üles täiendavalt selgitama kehtestatud menetluslikke tagatisi, määrates ennekõike kindlaks selge tähtaja võimalike pikendamiste jaoks.

4.1.4. Sellega seoses leiab komitee, et „hädavajaliku“ ja „mittehädavajaliku“ reisimise eristamine Schengeni alal kujutab endast ka tõsist ohtu Schengeni aluspõhimõtetele.

([19]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/680, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK (ELT L 119, 4.5.2016, lk 89) ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu 6. juuli 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/1148 meetmete kohta, millega tagada võrgu- ja infosüsteemide turvalisuse ühtlaselt kõrge tase kogu liidus (ELT L 194, 19.7.2016, lk 1).

([20]) ELT C 341, 24.8.2021, lk 66.

([21]) A data „black hole“: Europol ordered to delete vast store of personal data, Fotiadis, Apostolis ja teised, *The Guardian*, 10. jaanuar 2022, https://www.theguardian.com/world/2022/jan/10/a-data-black-hole-europol-ordered-to-delete-vast-store-of-personal-data.

([22]) Teatis „Täielikult toimiva ja vastupidava Schengeni ala loomise strateegia“ (COM(2021) 277 final).

4.1.5. Komitee toetab täiel määral komisjoni seisukohta, mille kohaselt tuleks piiriületuspunktide või nende lahtiolekuaegade piiramisel täielikult arvesse võtta rahvusvahelist kaitset taotlevate kolmandate riikide kodanike õigusi, ning kutsub üles seda tegema. Tagada tuleb reaalne juurdepääs piiriületuspunktidele ja varjupaigaõiguse tõhus kaitse.

4.1.6. See on seotud komitee mureküsimusega, et sisepiiridel kinnipeetud isikuid tuleks kohelda väärikalt ja neid nende õigustest teavitada, selle asemel et seadustada sisemise tagasisaatmise vorme. Selline lähenemisviis kätkeb endas suurt ohtu avada võimalus kontrollimatuks rassiliseks profileerimiseks. Isikute vaba liikumise tagamine Schengeni alal peaks olema esmatähtis. Kontrolle peaksid läbi viima ainult asjakohase koolitusega ja volitatud töötajad. Nende tegevuse üle tuleks teostada sõltumatut ja pistelist järelevalvet.

4.1.7. Komitee rõhutab, et nii sise- kui ka välispiirialadel seire- ja jälgimistehnoloogiate abil teostatavate kontrollide proportsionaalsus tuleks läbi vaadata. Kodanikuõiguste organisatsioonid võiksid toetada läbivaatamis- ja järelevalvetegevust.

4.1.8. Komitee mõistab komisjoni eesmärki seoses artikliga 13 kehtestada liikmesriikide jaoks ühine kord oma ELi välispiiride ja Schengeni piiride kontrollimiseks ja valvamiseks. Siiski ei mainita ettepanekus rändajate juurdepääsu õiguspärasele varjupaiga taotlemise menetlusele või alternatiivsetele sisenemisvormidele ega ka sellekohast õigusnõustamist. Komitee nõuab tungivalt, et alati järgitaks Euroopa Liidu ja Schengeni ala piiridele saabuvate isikute põhiõigusi ning nende põhimõttelist õigust taotleda sisenemisluba ja õigust taotleda varjupaika. Eelkõige tuleb ettevaatlikult vastu võtta ja potentsiaalselt edasi saata haavatavaid isikuid, meditsiinilisi juhtumeid ja alaealisi. Nagu eespool märgitud, on komitee väga mures välispiiridel teatatud rikkumiste pärast, ([23]) samal ajal tunnustab komitee komisjoni vastavalt tugevdatud järelevalvemeetmeid ([24]).

4.1.9. Komitee innustab komisjoni taas kord aktiivselt kasutama oma Euroopa Liidu aluslepingutest tulenevaid jõustamisvolitusi juhtudel, mil Schengeni hindamiste käigus tuvastatud puudustele ei järgne meetmeid ([25]). Prioriteetseks tuleks pidada süsteemseid tavasid, millega rikutakse põhiõiguste kriteeriume. See on eriti oluline haavatavas olukorras rändajate puhul. Eelkõige peaks komisjon tuginema mitte üksnes Schengeni hindamismehhanismi järeldustele, vaid ka ise aktiivselt jälgima põhiõiguste olukorda rahvusvahelise õiguse alusel ja kodanikuõiguste organisatsioonide toetusel. Lisaks peaksid Euroopa Liidu Varjupaigaameti (EUAA) ja Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) spetsiaalsed töötajad olema aktiivsed välispiiridel, et teostada järelevalvet põhiõiguste järgimise üle.

4.2. *Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, mis käsitleb rändajate ärakasutamise olukordi rände- ja varjupaigaküsimuste valdkonnas (COM(2021) 890 final)* ([26])

4.2.1. Võtte arvesse ELi välispiiri teatud osades 2021. aastal ja varem valitsenud kriisi, on kõnealuse ettepaneku eesmärk kehtestada spetsiaalne erakorraline rändehaldusmenetlus ning näha vajadusel ette toetus- ja solidaarsusmeetmed, et hallata kolmanda riigi poolt ära kasutatud inimeste saabumist nõuetekohaselt, inimlikult ja väärikalt, austades igati põhiõigusi. Komitee tunnistab erilisi olusid, mis nõudsid Euroopa Komisjonilt tõhusaid meetmeid. Siiski väljendab komitee veelkord muret haavatavas olukorras rändajate kohtlemisel rakendatavate kiirmeetmete kasutuselevõtu ja normaliseerimise pärast, ilma et oleks olemas piisav aeg ja ruum nende õiguste tagamiseks ([27]).

4.2.2. Peale selle tunnustatakse läbivaadatud Schengeni eeskirjades liikmesriikide olulist rolli, mida need täidavad välispiiridel kõigi liikmesriikide ja liidu kui terviku nimel olukorras, kus rändajaid kasutatakse ära poliitilisel eesmärgil. Komitee tunnustab seda rolli, kuid rõhutab, et ELi ja Schengeni ala piiride kaitset ei saa liikmesriigid teostada üksnes välispiiridel. Komitee kutsub liikmesriike üles ennetavalt toetama selles välja pakutud solidaarsusmehhanismi, kuid eelkõige võtma üle jagatud vastutuse, mis võeti kasutusele uues rände- ja varjupaigaleppes sisalduva paindliku solidaarsusmehhanismiga.

([23]) ELT C 105, 4.3.2022, lk 108.
([24]) ELT C 105, 4.3.2022, lk 108.
([25]) ELT C 105, 4.3.2022, lk 108.
([26]) Edasise eristamise kohta vt Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus REX/554 (*Euroopa Liidu Teatajas* seni avaldamata).
([27]) ELT C 123, 9.4.2021, lk 15.

4.2.3. Kuigi komitee tunnistab vajadust anda konkreetseid suuniseid eriolukordade tarbeks, tuleb rõhutada, et mõiste „ärakasutamine“ väljapakutud määratlus on jätkuvalt üsna ebamäärane. Komitee soovitab tungivalt seda lähenemisviisi uurida, et vältida kontseptsiooni võimalikku väärkasutamist liiga laiaulatusliku kohaldamise näol. Lisaks tuletab komitee meelde, et varjupaika ja kriisiolukordi käsitlevates kokkulepetes on sätestatud põhisuunised ja -meetmed. Komitee rõhutab tungivalt, et igal juhul tuleb järgida isikute põhiõigusi ja eelkõige tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtet.

4.2.4. Komitee toonitab, et varjupaigamenetluse ajutist kaudset viimist ELi välispiirile võib olla keerukas jälgida ning piisava kontrolliga ja põhimõtteliselt õigustele suunatud lähenemisviisi abil rakendada, eriti mis puudutab liikmesriikide sisenemiseelse taustakontrolli suutlikkust, mida on juba mujal kritiseeritud ([28]). Tuleb tagada, et mõjutatud liikmesriigil oleks hädaolukorra asjakohaseks ohjamiseks vajalik suutlikkus ja rajatised. Toetust, mida võivad anda teised liikmesriigid solidaarsusmehhanismi kaudu, aga ka kesksed ELi asutused, eelkõige Euroopa Liidu Varjupaigaamet ning valitsusvälised organisatsioonid ja vastavad rahvusvahelised organisatsioonid, näiteks ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet, tuleks seega pakkuda ja vastu võtta ennetavalt, mitte üksnes asjaomase liikmesriigi taotlusel.

4.2.5. Komitee tõstab eelkõige esile nende kodanikuühiskonna organisatsioonide asendamatut positiivset rolli, kes pakuvad kolmandate riikide poolt ära kasutatud rändajatele humanitaarabi, sealhulgas toitu, vett, riideid, asjakohast arstiabi ja ajutist peavarju, ning kes lisaks toetavad rändajate ja varjupaigataotlejate õigusi ja jagavad sellekohast teavet. Organisatsioonide juurdepääs rändajatele ja varjupaigataotlejatele asjaomastel piirialadel peaks olema alati tagatud. Sellistel organisatsioonidel peaks olema õigus saada tõhusat ja lihtsustatud korras antavat rahalist toetust Euroopa rahastamisvahendite, näiteks Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi pakutava erakorralise abi raames.

4.2.6. Selles kontekstis on äärmiselt oluline mitte pehmendada tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtet, vaid tagada inimeste õigused ning õigusabi kättesaadavus ja õigustepõhine menetlus, mida rakendavad teadlikud ja pädevad töötajad ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti ja Euroopa Liidu Varjupaigaameti järelevalve all. Nagu mujal märgitud, peab komitee väga murettekitavaks asjaolu, et komisjon keskendub ebaseaduslikule rändele ja nn vabatahtlikule tagasipöördumisele või sunniviisilisele tagasisaatmisele ([29]).

4.2.7. Lisaks tuleks tagada, et arvesse võetaks muid riiki sisenemise põhjuseid, näiteks perekonna taasühinemine.

4.2.8. Komitee väljendab muret rändajate ja varjupaigataotlejate majutamise pärast nende registreerimisprotsessi ajal. Tuleb tagada, et liikmesriigid saaksid inimesi majutada kõige asjakohasemal ja inimväärsemal viisil ilma neid süstemaatiliselt kinni pidamata. Nende inimeste liikumisvabaduse ulatuslikku piiramist tuleks vältida. Kodanikuühiskonnale ja humanitaarabiorganisatsioonidele tuleks võimaldada juurdepääs järelevalvele.

Brüssel, 18. mai 2022

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

([28]) ELT C 123, 9.4.2021, lk 15.
([29]) ELT C 517, 22.12.2021, lk 86.